

ASPECTE PRIVIND ORGANIZAREA ARMATEI ROMÂNE ÎN ANII 1862-1866

ASPECTS REGARDING THE ORGANIZATION OF THE ROMANIAN ARMY DURING 1862-1866

Șerban Constantinescu*

Abstract

The King Alexandru Ioan Cuza showed a constant care for the reinforcement of national defense. This was a major line of his politics.

The military measures took by the Alexandru Ioan Cuza during 1862-1866 contributed to a better organization of the Romanian army, increased the power and the prestige of it. The results of his actions will be successfully proofed on the battle field, in the South of Danube, during the Independence War of Romania (1877-1878).

Key-words: Alexandru Ioan Cuza, Romanian army, military school, Military Manufacture

După realizarea Unirii, preocuparea domnitorului Alexandru Ioan Cuza pentru problemele întăririi apărării naționale a rămas constantă, aceasta constituind o latură fundamentală a politicii sale. Anii 1862-1866, au corespuns pe plan politic perioadei de consolidare a statului național român și s-au caracterizat prin adoptarea unor prevederi ce urmăreau să creeze armatei unificate o bază solidă sub raportul efectivelor, instruirii și înzestrării sale.

Domnitorul Alexandru Ioan Cuza a acordat o atenție deosebită pentru creșterea efectivelor oștirii, în care scop au avut loc o serie de completări sau reorganizări ale unităților existente. În anul 1862, la Compania de meseriași din București, denumită și compania uvrierilor de administrație, a fost atașată compania similară din Iași¹. Fuzionarea lor era determinată atât de definitivă centralizare a serviciilor administrative la București, cât și de nevoia de a mări efectivul atelierelor din Capitală, care, lucrând sub supravegherea directă a Ministerului de Război, trebuie să execute un număr crescând de comenzi. Trupele din Moldova și Muntenia, administrate până atunci ca două escadroane deosebite,

* Șef secție Patrimoniu, M.N.I.R.

¹ I. Popovici, *Organizarea armatei române*, partea a II-a, Roman, 1902, pp. 194-195.

au fost întrunite la 1 aprilie 1863 într-un singur corp². Tot în anul 1863 s-a adăugat fiecărui regiment de lăncieri câte un escadron de depozit, pe lângă plutoanele care se înființaseră încă din anul 1862³.

Acest sistem al sporirii efectivelor prin crearea de noi subunități în cadrul regimentelor care ființau deja sau mărirea numărului component al acestor unități și subunități, era o metodă mai grea de sesizat pentru puterea suzerană, ca de altfel și pentru toți cei care s-ar fi opus întăririi militare a țării. Artileria, de pildă, s-a dezvoltat prin înființarea de noi baterii pedestre, regimentul compunându-se acum din șase baterii, dintre care două călărețe. Anul următor, prin adăugarea a încă două baterii de câmp, regimentul a căpătat tăria a 8 baterii.

Paralel cu acțiunile privitoare la armata permanentă au fost luate măsuri pentru întărirea trupelor de dorobanți și grăniceri. Unificarea organizării lor a fost una dintre cele mai importante măsuri. Astfel, în iulie 1864, s-a decretat înființarea dorobanților și în Moldova, „organizați și administrați întocmai ca cei de dincoace de Milcov”⁴. Dorobanții din întreaga Românie erau grupați cu acest prilej în *trei inspectorii*, cu reședințele la București, Iași și Craiova. Concomitent a fost dat decretul prin care se înființau în Moldova unitățile de grăniceri, procedându-se în organizarea și administrarea lor tot după modelul celor din Țara Românească. Grănicerii de pe teritoriul țării erau împărțiți în *patru inspectorii* cu sediile la Giurgiu, Iași, Piatra și Pitești⁵.

În această perioadă s-au luat măsuri și pentru întărirea marinei. Astfel, la 2 august 1864, la Giurgiu, se „boteza” cu denumirea „România”, prima navă militară a țării. Bastimentul fusese construit cu șase ani mai înainte, în 1858, la Viena. Inițial s-a numit „Prințul Vogoride”, fiind destinat să remorcheze șlepuri cu vase pe Siret. Statul l-a preluat de la fostul lui proprietar - negustorul bucureștean Ciocan - și l-a afectat Flotei militare de pe Dunăre. Acestui remorcher i s-a construit un cazan nou, care i-a mărit propulsia la 240 cp, caracteristicile acestei prime nave militare românești fiind următoarele: lungime - 33 m, lățime - 4,75 m, pescaj - 0,95 m, deplasament - 130 t, viteză - 10 noduri. Modernizată și înarmată cu două tunuri, nava a fost transformată ca aspect și funcționare în așa fel încât putea fi socotită nouă. Anul 1865 este marcat de noi acțiuni în scopul completării și înzestrării marinei militare, cu un vapor și patru șlepuri. În luna iulie, Ministerul de Război era autorizat a contracta de la fabricantul londonez Greig, un vapor pentru armată cu suma de 1.198.750 lei, iar de la fabricantul Maier din Austria, patru șlepuri în valoare de 421.000 lei. În cele din urmă, atât vaporul cât și cele patru șlepuri au fost comandate în Austria⁶.

² „Monitorul Oastei”, nr. 27 din 8 mai 1863, p. 461.

³ I. Popovici, *op.cit.*, p. 176.

⁴ „Monitorul Oastei”, nr. 18 din 27 iulie 1864, p. 351.

⁵ *Ibidem*, p. 353.

⁶ *Ibidem*, nr. 2 din 29 ianuarie 1865, p. 23.

Comanda supremă a armatei a fost păstrată de domnitor și în anii 1862-1866, el având în subordine trei mari comandamente militare cu centrele la București, Iași și Craiova⁷.

Un mijloc folosit pentru a desăvârși pregătirea militară l-a constituit concentrarea trupelor în tabere de instrucție, procedeu folosit de Alexandru Ioan Cuza de la începutul domniei. În tabăra de la Cotroceni în afara exercițiilor militare s-a desfășurat și una dintre solemnitățile cele mai emoționante din acel timp, respectiv distribuirea de noi drapele unităților armatei române unificate. Aceste drapele, identice pentru trupele din Moldova și Țara Românească constituite acum într-o singură armată, aveau pânza dreptunghiulară confecționată din mătase dublă tricoloră, culorile fiind dispuse orizontal, cu roșu în partea superioară, galben la mijloc și albastru în partea inferioară. Pe centrul pânzei era pictată o acvilă, pe pieptul căreia se afla stema Principatelor Unite - acvila și capul de bour întrunite pe un scut timbrat cu o coroană princiară -, iar sub acesta o panglică roșie cu inscripția „Honor et Patria”. În cele două colțuri libere ale pânzei se află monograma „A” a domnitorului Alexandru Ioan Cuza; hampa din lemn se termină în vârf cu o acvilă cruciată, așezată pe un cartel, care are pe ambele fețe inscripția „Honor et Patria”. De menționat că în patrimoniul muzeului nostru se păstrează drapelul Regimentului 7 infanterie de linie, model 1863, acesta fiind unul dintre puținele exemplare care mai există.

Solemnitatea distribuirii acestor drapele s-a desfășurat la 1 septembrie 1863, pe platoul de la Cotroceni, unde, în afara domnitorului, a miniștrilor, a înaltului cler, a unor demnitari civili și a unităților militare, se mai afla adunată o mulțime impresionantă. După sfințirea lor, drapelele au fost încredințate comandanților corpurilor respective de către domnitorul Alexandru Ioan Cuza, care a rostit cu acest prilej o emoționantă cuvântare, primită cu mare entuziasm de către trupe și de populație. Solicitând militarilor să jure că vor păstra cu onoare și fără pată drapelele acordate, meritând astfel încrederea și speranța ce țara întregă și-a pus în oaste, domnitorul sublinia și valoarea de simbol a drapelului, că acesta este totodată trecutul, prezentul și viitorul Țării, întreaga istorie a României⁸.

O preocupare centrală și permanentă a constituit-o asigurarea pregătirii cadrelor, scop în care s-au înființat noi școli sau au fost lărgite cele existente. Astfel, Școala militară din București, al cărui regulament din anul 1862 stabilea numărul de 70 de elevi, ajungea să aibă în 1864 un număr de 150 de elevi⁹, deci mai mult decât dublu. Pentru a înlesni intrarea în școală a unor elevi merițoși, însă lipsiți de posibilități materiale, în anul 1862 a fost creat un sistem de burse și

⁷ B.A.R., Arhiva domnitorului Alexandru I. Cuza, mapa IX, mss. Rom. 4865, f. 19.

⁸ Elena Pălănceanu, *Steagurile din colecția Muzeului de istorie al RSR în „Muzeul Național”*, vol. I, București, 1974, pp. 147-148.

⁹ „Monitorul Oastei”, nr. 14 din 26 februarie 1862, p. 210 și nr. 18 din 27 iulie 1864, pp. 348-349.

semiburse, acordate celor care reușeau la concursul de admitere, dar care nu puteau plăti taxele de întreținere.

În 1863 a fost înființată la Iași, Școala copiilor de trupă, cu o instrucție „mai elementară” decât cea a școlii de ofițeri, menită să formeze sergenți și furieri¹⁰. Necesitatea acestora s-a făcut simțită mai ales după introducerea noului sistem de administrație și contabilitate, care reclama cunoștințe mai temeinice pentru întocmirea lucrărilor. La cursurile acestei școli urmau să fie înscriși toți copiii de trupă ai regimentelor ajunși la vârsta pentru a fi încorporați. La Iași a mai luat ființă și Școala normală de scrimă, gimnastică, tragere la țintă și instrucția copiilor de trupă¹¹.

Tot pe linia perfecționării cadrelor se înscriu și plecările la studii în străinătate, cheltuielile fiind suportate de stat, iar uneori chiar de cei ce mergeau să studieze și cărora li se acordau, la cerere, concediile necesare. Cele mai frecventate au fost școlile din Franța, și anume, Școala militară specială de la Saint Cyr, Școala de aplicație pentru artilerie și geniu de la Metz, Școala de cavalerie de la Saumur, Școala navală de la Brest și Facultatea de medicină din Paris. În Italia tinerii români au mers să-și completeze studiile la Facultatea de medicină din Torino, cât și la școala de artilerie din aceeași localitate. Absolvenții acestor școli se întorceau imediat în patrie sau serveau un timp în diferite unități pentru o mai completă inițiere. Alții erau trimiși numai pentru perfecționare în domeniul în care activau, acest lucru făcându-se atât în Franța, Italia și în Austria¹².

Concomitent a avut loc participarea unor ofițeri români la diferite manevre sau operații militare care se desfășurau peste hotare. În Franța, de pildă, au asistat în 1860 și 1863 la exercițiile și manevrele din tabăra de la Chalon¹³.

De însemnătate cu totul deosebită pentru întărirea forței militare a țării a fost Legea pentru organizarea puterii armate în România, dată la București la 27 noiembrie 1864¹⁴. Menționând cele două elemente componente ale puterii militare - armata permanentă cu rezerva ei și milițiile, alcătuită din grăniceri și dorobanți cu rezerva lor - legea stabilea modul în care toți românii și împământeniții români între 20-50 de ani erau chemați a lua armele. Recrutarea avea loc prin tragerea la sorți de către toți tinerii ce împlineau vârsta de 20 de ani. Se asigura pentru început contingentul anual pentru armata permanentă, apoi cel pentru dorobanți.

Comunele mărginașe nu participau la recrutare, ele servind la formarea corpului grănicerilor. Stagiul militar era de 6 ani pentru toate categoriile, dar proporțiile dintre anii de serviciu activ și cei în rezervă erau diferiți. Ostașii armatei permanente făceau serviciu activ 4 ani, iar 2 ani erau în rezervă, pe când dorobanții

¹⁰ *Ibidem*, nr. 35 din 19 octombrie 1863, pp. 606-607.

¹¹ *Ibidem*, nr. 24 din 22 octombrie 1864, p. 426.

¹² *Ibidem*, nr. 3 din 14 ianuarie 1864, pp. 33-40.

¹³ B.A.R., Arhiva domnitorului Alexandru Ioan Cuza, mapa X, mss. rom. 4865, f. 121.

¹⁴ „Monitorul Oastei” nr. 27 din 19 decembrie 1864, pp. 456-464.

erau 2 ani în serviciul activ și 4 ani în rezervă. Regulamente speciale hotărau chemarea rezervelor pentru exerciții și instrucție, după cum legea recrutării determina cazurile de scutiri. În afara tinerilor între 20-26 ani care își satisfăceau stagiul militar, mai puteau fi chemați sub arme, în cazuri excepționale și oamenii de alte vârste, împărțiți în funcție de aceasta în trei categorii sau „clase”. Chemarea lor nu se putea face decât treptat și începând cu prima clasă. În caz de concentrare, regimentele formate din miliții și „clasele” adunate formau brigăzi cu regimentele din armata permanentă. Efectivul armatei permanente putea fi „în complet” sau „restrâns”, trecerea de la prima stare la cea de a doua făcându-se prin concedierea celor ce serviseră 4 ani în serviciul activ. Acești „concediați” constituiau rezerva.

Conform legii din anul 1864, comanda supremă a armatei române o avea domnitorul, iar ministrul de război era intermediarul acestuia. Statul major general era format din generali de divizie și de brigadă, care comandau corpurile de armată, diviziile și brigăzile; corpurile de stat major erau constituite din ofițeri de la gradul de colonel până la cel de căpitan inclusiv.

Presa militară, al cărui început îl găsim încă în prima parte a domniei lui Alexandru I. Cuza, a continuat să se dezvolte. În afara „Monitorului Oastei”, editat inițial ca ziar al Țării Românești și devenit chiar în cursul anului 1860, anul apariției, ziarul întregii armate, au văzut lumina tiparului noi publicații. În anul 1864 a apărut revista teoretică „România Militară”, care își propunea: „A aduce și cerceta instituțiile vechi militare ale Patriei, instituții ce au făcut atâtea veacuri gloria României și ne-au asigurat existența... A întreține pe ostașul român cu cunoștința evenimentelor militare ce se petrec în lume”¹⁵. Aceste publicații militare au constituit atât tribune de dezbatere a celor mai actuale probleme de ordin teoretic și strategic ale științei și artei militare, cât și un mijloc din cele mai eficiente de educare o ostașilor în spiritul dragostei față de patrie și a virtuților militare străbune.

O problemă de mare însemnătate pentru întărirea forțelor armate ale țării și care a stat permanent în atenția domnitorului Alexandru Ioan Cuza și a conducerii oștirii, a fost dotarea trupelor cu armament corespunzător și în cantități suficiente. Astfel, în anul 1862 au fost comandate în Belgia 4 baterii de tun de câmp ghintuite, de calibrul 4. Țevile acestor tunuri din bronz s-au turnat la Liège, iar afetele și chesoanele s-au fabricat la uzinele Godillot din Paris. Toate acest comenzi au fost expediate în țară până în toamna anului 1863¹⁶.

În anul 1864, căpitanul E. Arion și locotenentul N. Dabija, au fost trimiși în misiune în Franța, unde au dat o comandă de 36 de tunuri de bronz ghintuite, de calibrul 4 cm și 12 tunuri de același fel, de calibrul 12 cm, împreună cu proiectilele necesare. În aprilie 1865 tunurile de câmp de calibrul 4 cm erau aproape terminate,

¹⁵ „România militară”, ianuarie 1864, vol. I, p. 3.

¹⁶ P.V. Năsturel, *Istoricul Pyrotehniei*, în „Revista Artileriei”, din octombrie 1893, p. 496.

iar fabricarea celor de calibru 12 se afla în faza de finisare, astfel că la sfârșitul lunii mai a fost expeditat în țară ultimul transport¹⁷.

Preocuparea pentru înzestrarea armatei a îmbrăcat și un alt important aspect, concretizat în înființarea și dezvoltarea întreprinderilor industriale menite să deservească nevoile acesteia. Trebuia să se creeze astfel posibilitatea ca materialele necesare armatei - armament, muniții, echipament - să poată fi procurate oricând în țară, fără a mai fi nevoie să se recurgă la importul din alte state.

Deoarece întreprinderile existente în anul 1862 nu puteau să satisfacă trebuințele tot mai mari ale armatei române, s-a decis crearea unui complex, cu ateliere și utilaje perfecționate, în care rolul principal să revină manufacturii de arme. În vederea realizării acestui obiectiv, în octombrie 1862, ministrul de război din acea perioadă, Ion Ghica, l-a trimis pe maiorul E. Herckt în Belgia, cu misiunea de a se pune la curent cu fabricarea armelor portative, a proiectilelor de artilerie și a pulberăriei de război, studiind lucrările manufacturii regale de la Liege. Totodată, maiorul Herckt a fost însărcinat cu întocmirea proiectului-deviz pentru înzestrarea noilor ateliere, care a și fost aprobat la începutul anului 1863 de către ministrul de război de atunci, generalul I. Em. Florescu¹⁸. Mașinile și utilajele necesare au fost comandate tot în Belgia, iar până în toamna anului 1863 întreaga comandă a fost executată și expeditată în țară.

Simultan cu acțiunile întreprinse de maiorul Herckt în Belgia, în vederea utilării manufacturii de arme cu tot ceea ce era necesar, în București avea loc, sub conducerea căpitanului E. Arion, construcția atelierelor „arsenalului”, cum va fi denumit ulterior, cu toate dependențele, pe un teren de la Curtea Arsă, între pirotehnia instalată acolo și vechea cazarmă din Dealul Spirii. La 8 iulie 1863, în cadrul unei solemnități impunătoare la care a participat și Alexandru Ioan Cuza, a fost pusă piatra de temelie a primei manufacturi de arme a României¹⁹. Instalarea noilor ateliere a fost terminată în întregime la sfârșitul lunii mai 1864, când a început funcționarea lor normală. Vechile ateliere din Iași și București au fost desființate, iar personalul de maiștri și lucrători încorporați la noua întreprindere din Dealul Spirii, avea următoarele secții: manufactura de arme, topitoria, atelierul mecanic, atelierul de fierărie și lemnărie, atelierul de armurărie și reparație, la care se adăugau magaziiile de conservare a materialelor și sala model unde erau expuse diverse lucrări²⁰.

Cu toate greutățile inerente începutului, rezultatele obținute au fost satisfăcătoare încă din primele luni. Astfel, manufactura de arme fabrica piese de schimb pentru armele portative în serviciu putea efectua și toate reparațiile armamentului

¹⁷ P.V. Năsturel, *Contribuțiuni la istoria artileriei române*, București, 1907, pp. 155-156.

¹⁸ P.V. Năsturel, *Istoricul Pyrotehniei*, în „Revista artileriei”, din octombrie 1893, p. 495.

¹⁹ „Monitorul Oastei”, nr. 40 din 26 iulie 1863, p. 666.

²⁰ *Ibidem*, nr. 6 din 25 februarie 1865, pp. 92-95.

din dotare; în același timp aici se executa transformarea vechilor arme cu cremene în arme cu percuție și ghintuirea puștilor primite în anul 1859 din Franța²¹.

În iunie 1865, primele arme produse ca modele de fabricație în manufactura de arme din România au fost dăruite domnitorului Alexandru Ioan Cuza, în semn de adâncă prețuire pentru grija acordată dotării armatei. Prin Înaltul ordin de zi nr. 908 din 25 iunie 1865, domnitorul mulțumea celor ce-l sprijiniseră în realizarea acestor înfăptuiri și aprecia calitățile exemplarelor de arme primite. Tot în anul 1865, manufactura de arme a executat o pușcă pentru fiecare din cei 18 deputați reprezentanți ai districtelor, care, cu prilejul vizitei făcute la începutul anului, își exprimaseră dorința de a avea câte o armă lucrată în atelierele manufacturii. La 19 iunie 1865, ministrul de război le-a oferit deputaților respectivi armele dorite, având înscrise pe ele numele fiecăruia²². Din ordinul domnitorului au mai fost fabricate un muscheton și un revolver sistem La fauchaux, calibrul 12 mm, care au fost remise prințului Mihai Obrenovici al Serbiei în luna iulie 1865 de locotenentul colonel E. Herckt, trimis în misiune la Belgrad. Printre exemplarele deosebite executate de manufactura de arme din București se numără și o carabină de precizie, montată în lemn de abanos și două revolve sistem Le fauchaux. Acestea erau destinate sultanului, dar misiunea colonelului Haralambie și a locotenent colonelului Herckt la Constantinopol, cu prilejul căruia trebuiau ca armele să-i fie înmânate, nu a mai avut loc, așa că armele au rămas în păstrarea domnitorului²³.

Justețea politicii promovată de domnitorul Alexandru Ioan Cuza pe tărâm militar a fost confirmată de evidenta dezvoltare pe care armata română a căpătat-o în cei 7 ani ai domniei sale, concretizată în construirea unor forțe puternice, atât ca efective, cât și ca dotare. Fenomenul este ilustrat elocvent și de creșterea substanțială a efectivelor care, cu unele mici variații, au avut o curbă ascendentă. De la efectivele de 13000-14000 de ostași existente în Principatele Unite în anul 1859 se ajunsese în 1861 la un număr de 31755 de oameni, iar după Unirea deplină, numărul militarilor a continuat să crească, atingând în 1864 cifra maximă de 44672 ostași²⁴.

Ansamblul măsurilor și realizărilor de ordin militar care au caracterizat perioada anului 1862-1866 au contribuit la creșterea puterii și prestigiului armatei române și la o bună organizare a acesteia. Temeinica pregătire a oștirii, tăria sa morală aveau să fie verificate cu succes un deceniu mai târziu, pe câmpul de luptă din sudul Dunării, în timpul războiului din anii 1877-1878 pentru cucerirea independenței de stat a României.

²¹ P.V. Năsturel, *op.cit.*, p. 500.

²² „Monitorul Oastei”, nr. 20 din 30 iunie 1865, pp. 295-296.

²³ Generalul Herckt, *Istoricul primelor stabilimente de artilerie de la înființarea lor până la finele anului 1867* în „Revista Armatei” nr. 5 din mai 1907, p. 321.

²⁴ „Monitorul Oastei”, nr. 19 din 5 august 1864, p. 400.